

Orpanasenko L. O.

National University of Kyiv-Mohyla Academy,
The Center of Complex Research in Antimonopoly Policy

MACROECONOMIC DIMENSION OF COMPETITION

Summary

The theoretical issues of competition in the context of the macroeconomic dimension of the domestic economy are analyzed. The analysis of the influence of the interaction of the state of the business sector and the competitive environment on the current state of macroeconomy is proposed. A system of indicators is proposed, which allow to estimate trends of business activity.

Key words: competition, macroeconomic indicators, subject of economic activity.

УДК 33.332

Пахота Н. В.

Державний університет інфраструктури та технологій

ВОДОГОСПОДАРСЬКИЙ КОМПЛЕКС ЧЕРНІГІВЩИНИ ТА ПРОБЛЕМИ ЙОГО РОЗВИТКУ

У статті розглянуто основні проблеми водогосподарського комплексу Чернігівської області. Розглянуто технічний стан водойм. Водогосподарський комплекс необхідно берегти та відновлювати, адже вода є природним матеріалом життя. Проведені дослідження загального обсягу забруднюючих речовин, що скидають до водних об'єктів, за 2014–2016 роки. Сьогодні технічний стан водойм загалом в області визначений як задовільний чи частково задовільний. Підписавши у 2014 році Угоду про асоціацію, керівництво України взяло на себе зобов'язання перейти на технічні регламенти та стандарти Європейського Союзу в короткостроковій перспективі.

Ключові слова: Водогосподарський комплекс Чернігівщини, Деснянське басейнове управління водних ресурсів, водні ресурси, гідрохімічна якість поверхневої води.

Постановка проблеми. Водогосподарський комплекс Чернігівщини є важливим природним ресурсом і визначає перспективи розвитку галузей господарського комплексу регіону. Сьогодні спостерігається тенденція до зниження запасів прісних вод та зростання загального обсягу забруднюючих речовин, що скидаються до водних об'єктів. Погіршення екологічного стану водних ресурсів супроводжує постійне оновлення та зношення основних засобів, які утримуються з метою очищення більшості природних водних ресурсів. Нагальною проблемою є відсутність ефективного стимулювання інвестиційної діяльності для розроблення заходів, спрямованих на активізацію та підтримку водозберігаючих технологій, та незацікавленість водокористувачів у впровадженні водозберігаючих технологій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам розвитку водогосподарського комплексу України та Чернігівщини зокрема присвячені роботи багатьох вітчизняних учених. Зокрема, загальні проблеми розвитку, позитивні та кризові сторони водогосподарського комплексу розглядали О.В. Яворська, Л.А. Волкова, Ю.М. Гриценко, А.В. Яцик, Н.Б. Кушнір [1; 2; 3; 8]. Слід відзначити роботи доктора економічних наук, професора М.А. Хвесика та В.А. Голяна [6; 10]. Увага дослідників підтверджує актуальність питань використання, підтримання та збереження водних ресурсів. Незважаючи на значущість попереднього доробку дослідників із цих питань, існує ще низка питань, пов'язаних із використанням та збереженням водних ресурсів Чернігівської області, які потребують детальнішого вивчення і досі не були висвітлені.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Водогосподарський комплекс Чернігівщини є однією із найважливіших і найскладніших ланок народного господарства. Жодна сфера життя і діяльності населення не обходиться без

використання води. Незважаючи на досить велике число західних і вітчизняних теоретичних публікацій щодо проблем водних ресурсів, сьогодні все ж є нагальна потреба у їх вирішенні та розподілі на умовні підгрупи, а саме соціально-економічні, адміністративно-регулюючі, законодавчо-правові, екологічний моніторинг, соціальні, територіальні. Цей розподіл проблем на підгрупи дає можливість деталізації та обрання шляхів їх подолання.

Метою статті є визначення основних проблем водогосподарського комплексу Чернігівської області.

Виклад основного матеріалу. Функцією водогосподарського комплексу Чернігівщини є насамперед забезпечення потреб населення, економіки та інших систем у водних ресурсах відповідно до наявних стандартів. Крім того, важливо забезпечити можливість ефективного просторового та часового перерозподілу водних ресурсів як із метою покриття поточних потреб, так і для забезпечення окремих територій від несприятливих процесів.

Водогосподарський комплекс Чернігівщини належить до Деснянського басейнового управління водних ресурсів (ДБУРВ), є бюджетною організацією, підпорядковується Державному агентству водних ресурсів України та є неприбутковою організацією.

Сьогодні діє сімнадцять експлуатаційних ділянок, які проходять у межах Сосницького, Козелецького, Ніжинського, Борзнянського та Корюківського міжрайонного водного господарства, на які покладено виконання функцій та завдань Деснянським БУВР [4].

Необхідно зазначити, що водогосподарський комплекс Чернігівщини належить до басейнів великих річок Десни та Дніпра. Згідно з Державним водним кадастром, ці басейни в межах області розділено на водогосподарські ділянки (басейн річки Дніпро – 7 ділянок, басейн річки Десна – 6 ділянок) [4; 7].

Загальна площа земель водного фонду становить 197,714 тис. га, в тому числі площа відкритих заболочених земель – 129,691 тис. га.

Площі, зайняті водними об'єктами, становлять 68,023 тис. га, в тому числі: річками та струмками – 17,696 тис. га, озерами та прибережними замкнутими водоймами – 10,293 тис. га, ставками та водосховищами – 29,704 тис. га, штучними водотоками – 10,330 га.

Всього на території області протікає 1570 річок загальною довжиною 8369 км. Відповідно до класифікації річок України всі річки Чернігівської області поділяються на: 2 великих річки – Дніпро (124 км) та Десна (505 км), 8 середніх – Сож, Трубіж, Супій, Удай, Судость, Сейм, Снов, Остер (загальна протяжність 723 км), 1560 малих річок (загальна протяжність 7017 км), з яких 160 мають довжину понад 10 км.

Головною водною артерією області являється р. Десна. Вона ж є лівобережною притокою р. Дніпро першого порядку, яка впадає на відстані 894 км від гирла, на 10 км вище по течії від Києва. Загальна довжина річки в межах України – 575 км, з яких 70 км – протяжність по території Київської області, 468 км – по території Чернігівської області та 37 км – по межі Чернігівської та Сумської областей.

Основними притоками р. Десни є такі: середні річки Судость (довжина в межах України – 17 км, в межах Чернігівської області – 17 км), Снов (довжина в межах України – 190 км, в межах Чернігівської області – 190 км), Остер (довжина в межах України – 195 км, в межах Чернігівської області – 195 км) та Сейм (в межах України – 228 км, з них в межах Чернігівської області – 56 км, в межах Сумської області – 167 км).

На території Чернігівської області функціонують штучні водойми, до яких входять водосховища та ставки, які регулюють рівномірний розподіл та річковий стік на території регіону. Використовуються ставки в основному для риборозведення, рибогосподарських потреб, а також як протиерозійні і протипожежні водойми.

В області налічується 1324 озера сумарним об'ємом 136,50 млн. м³ та площею водного дзеркала 6524,6 га. З них 124 озера знаходиться у басейні р. Дніпро (сумарний об'єм 14,94 млн. м³, площа водного дзеркала – 952,6 га) та 1200 озер – у басейні р. Десна (сумарний об'єм 121,56 млн. м³, площа водного дзеркала – 5572,0 га) [7].

Відсоток від загального використання води Чернігівської області за 2015 рік представлено в таблиці 1 [5, с. 33].

Таблиця 1
Відсоток від загального використання води

Галузь	Відсоток
Промисловість	63,24%
Комунальне господарство	19,25%
Сільське господарство	14,67%
Інші галузі	2,84%
Всього	100%

Загалом технічний стан водойм області визначений як задовільний, але більшість гідротехнічних споруд на них потребує проведення ремонтно-відновлювальних робіт.

Загальне використання водних ресурсів у 2016 році становило 109,1 млн. м³ і порівняно з 2015 роком (105,9 млн. м³) збільшилося на 3,2 млн. м³, або 3,0%.

Далі ми детальніше розглянемо проблеми розвитку, позитивні та кризові сторони водогосподарського комплексу Чернігівщини. Важливо зазначити, що робота ВГК Чернігівщини окрім державного регулювання повинна орієнтуватися і на ринкові процеси в євроінтеграційному напрямі. А це дасть можливість визначити тенденції розвитку та потенціалу.

Основною проблемою розвитку ВГК Чернігівської області насамперед є особливості використання водних ресурсів. Інформація про загальний обсяг забруднюючих речовин, що скидаються до водних об'єктів, за 2014–2016 роки наведена в таблиці 2 [5].

Таблиця 2
Обсяги забруднення водних об'єктів Чернігівської області за 2014–2016 роки

Показник	Роки			Абсолютне відхилення, т/рік
	2014	2015	2016	
Обсяг забруднюючих речовин, що скидаються, т/рік	15 161,29	4378,31	5236,03	+9925,26

Так, відповідно до Доповіді про стан навколишнього середовища Чернігівської області за 2016 рік загальний обсяг забруднюючих речовин, що скидаються до водних об'єктів, становить 5236,0346 тонн/рік, це майже на 10 000 т/рік або на 34,5% менше порівняно з 2014 роком, що говорить про позитивну тенденцію до зменшення скиду забруднюючих речовин [7].

Необхідно наголосити, що водні ресурси – це невичерпний природний матеріал життя, який треба берегти і відновлювати.

У Деснянському басейновому управлінні водних ресурсів і в підвідомчих управліннях приділяється особлива увага відновленню та раціональному використанню водних ресурсів.

Слід зазначити, що водогосподарські організації області опікуються не лише покриттям потреб усіх споживачів у воді взагалі, а передусім забезпеченням доброякісною питною водою. Зважаючи на це, в господарській діяльності головна увага звертається на завчасне усунення несправностей гідротехнічних споруд, дотримання встановлених правил водосховищ і водогосподарських систем для того, щоб не допускати забруднення водних ресурсів та домогтися їх відтворення.

Досягати покращення можна саме за рахунок оновлення водних джерел, адже саме із природного водного джерела починається витік кожної річки чи струмка. Тобто природне джерело – це зародок водної артерії. Саме з цих джерел поповнюються високоякісною водою річки та ставки Чернігівщини.

Чернігівщина багата на водні ресурси, зокрема на природні водні джерела. У давнину такі куточки природи були у великій пошані у населення.

Спілкуючись із живою природою, насолоджуючись її красою і величчю, мимоволі замислюєшся над тим, що і ми всі є часточкою живої природи. Але з часом, з розвитком цивілізації ці місця заростали, джерела замулювались, і вода в них поступово зникала або ставала непридатною для пиття.

Важко усвідомлювати, що все менше і менше залишається чарівних куточків природи і так багато стає місць, які відчують на собі всі результати сьогоденного прогресу.

Нам слід пам'ятати, що водні ресурси необхідно берегти та відновлювати та загалом шанобливо ставилася до річок, озер, криниць та природних джерел. Саме недопущенню забруднення, відновленню та збереженню велику увагу приділяють водогосподарські організації Чернігівської області. Офіційний звіт про участь Деснянського БУРВ оприлюднюють на офіційному сайті ДБУРВ. Відповідно до нього, за 2016 рік було доглянуто та відновлено 16 природних водних джерел.

Провівши аналіз, можна стверджувати, що в Чернігівській області основним забруднювачами водних об'єктів області є підприємства комунального господарства, а саме КП «Чернігівводоканал». Цей водоканал є одним із найбільших забруднювачів водних об'єктів недостатньо очищеними зворотними водами в Чернігівській області.

У таблиці 3 відображено основні проблеми водогосподарського комплексу України. Їх умовно можна поділити на 6 підгруп (факторів) [2; 8; 9].

Відповідно до державної статистичної звітності за формою № 2ТП-водгосп, у 2016 році скид забруднюючих речовин у природні водні об'єкти становив 17,949 тис. тонн. У перерахунку на душу населення маса скинутих забруднюючих речовин у поверхневі водні об'єкти становить 17,4 кг.

У сільській місцевості у зв'язку із зупинкою підприємств, відсутністю достатньої матеріально-технічної бази і фахівців та зменшенням об'ємів водокористування комплексу очисних споруд біологічної очистки взагалі не використовуються або експлуатуються з порушенням технологічних регламентів.

Першочерговою проблемою практично всіх очисних споруд, які приймають комунально-

побутові стічні води, є використання населенням фосфатовмісних миючих засобів, що приводить до високих показників вмісту фосфатів на вході до очисних споруд. Наявні технологічні прилади для роботи очисних споруд сьогодні не можуть забезпечити ефективну очистку зворотних вод, як наслідок, фіксується скид недостатньо очищених стічних вод до поверхневих водних об'єктів із перевищенням гранично допустимих показників вмісту фосфатів.

Необхідно зазначити, що відбір проб та гідрохімічний аналіз поверхневих вод області здійснюється Деснянським басейновим управлінням водних ресурсів, Державною екологічною інспекцією у Чернігівській області, Державною установою «Чернігівський обласний лабораторний центр Міністерства охорони здоров'я України, Чернігівським обласним центром з гідрометеорології, КП «Чернігівводоканал» Чернігівської міської ради та КЕП «Чернігівська ТЕЦ» ТОВ фірми «ТехНова». Поверхневі води контролюються відповідно до затверджених відомчих планів робіт.

Сьогодні екологічний стан досліджених водних об'єктів порівняно з останніми роками не набув суттєвих змін. Результати свідчать, що індекси забруднення поверхневої води відповідали класу II або III якості (чиста та помірно забруднена).

Щорічно в спекотний період на поверхні води з'являються плями рудого кольору – це відмерлі рештки субстрату, що мають природний характер. Причиною виникнення різних плям на воді, нерозкладених частинок рослинних і тваринних організмів все це є інтенсивний розвиток фотосинтезних водоростей, особливо у прибережній зоні

Таблиця 3

Основні проблеми водогосподарського комплексу Чернігівщини

№ п/п	Показник (фактор)	Коротка характеристика (основні проблеми)
1.	Соціально-економічний	– зношення основних засобів, які утримуються з метою використання їх у процесі боротьби із забрудненою водою водогосподарського комплексу України; – постійне зростання витрат на поліпшення якості води; – зростання витрат на додаткове очищення водних ресурсів, які призначені для побутово-господарських потреб; – додаткові витрати на компенсацію дефіциту води в результаті її забруднення на певній території [8].
2.	Адміністративно-регулюючий	– несвоєчасна оплата за водокористування суб'єктами господарювання та комунальними підприємствами, що зумовлює нагальну необхідність розроблення та впровадження жорстких штрафних санкцій; – тарифні ставки за водокористування не відповідають постійному розвитку економіки України; – відсутність ефективного стимулювання інвестиційної діяльності для розроблення заходів, спрямованих на активізацію та підтримку водозберігаючих технологій, а ці дії матимуть соціальну та економічну вагомість.
3.	Законодавчо-правовий	– відсутність чіткого механізму та правил затвердження процедури аукціонів із продажу ліцензій на водокористування; – недосконалий механізм та невідповідність розвитку економіки встановлених зборів за спеціальне водокористування; – необхідність у розробленні штрафних санкцій та адміністративної відповідальності за порушення водного законодавства; – відсутність законодавчо-правових документів, які регулюють діяльність басейнових ринків водних ресурсів; – необхідність упровадження жорсткого контролю за обсягом та вмістом забруднюючих речовин, що скидаються до водних об'єктів.
4.	Екологічний моніторинг	– неефективна робота комплексів очисних споруд, що має значний вплив на Деснянське басейнове управління водних ресурсів, а саме на гідрохімічний стан річок Білоус (м. Чернігів), Борзенка (м. Бахмач), Іченька (м. Ічня), Удай (смт Варва); – евтрофікація, що під час збагачення водою біогенними елементами супроводжується підвищенням продуктивності водойми; – зміна гідрологічного режиму річок внаслідок створення водосховищ та осушення боліт [2; 8].
5.	Соціальний	– відсутність доступної та актуальної для споживачів інформації про стан питної води та системи водопостачання; – захворюваність населення від споживання забрудненої питної води; – відсутність суспільного контролю за водними ресурсами та неврахування інтересів усіх верств населення під час їх використання [8].
6.	Територіальний	– неузгодженість економічних інтересів між країнами, які знаходяться у зонах формування основних обсягів стоків, та країнами, що залежать від стану цих водних ресурсів країн; – відсутність єдиних договорів між країнами, які знаходяться в одному річковому басейні, щодо узгодженого водокористування [8].

чи мілководних затоках. Це явище є частиною процесів самоочищення водойми.

Щорічне підвищення температури навколишнього середовища спричиняє підвищення температури води у водоймах. Так, температура у застійних місцях підіймається вище за 30 °С, а це за відсутності необхідної кількості вмісту кисню спричиняє активні процеси гниття. Все це сприяє загибелі водних організмів у водах Чернігівщини.

Таким чином, неефективна робота комплексів очисних споруд підприємств комунальної сфери має негативний вплив на гідрохімічний стан річок Білоус (м. Чернігів), Борзенка (м. Бахмач), Іченька (м. Ічня). У створах нижче скиду з очисних споруд відзначалося перевищення гранично допустимих концентрацій для водойм рибогосподарського призначення по нітратах, азоту амо-

нійному, фосфатах, залізу загальному та біологічному споживанню кисню. Підвищений вміст гідрохімічних показників у фонових створах вище скиду з очисних споруд по р. Іченька та р. Удай зумовлений обмілінням русла річок, щорічними процесами тривалого цвітіння. Такий проблемний стан водойм вимагає термінового проведення заходів з очистки русла.

Висновки і пропозиції. Результати досліджень показали, що основні проблеми розвитку технічного стану водогосподарських споруд та незадовільного очищення зворотних вод Чернігівської області виникають у підприємств житлово-комунального господарства. Ці проблеми виникають у зв'язку зі старінням основних засобів, неефективною роботою або відсутністю основних фондів на проведення поточних ремонтних робіт чи реконструкції загалом.

Список використаних джерел:

1. Водні ресурси на рубежі ХХІ ст.: проблеми раціонального використання, охорони та відтворення / [М.А. Хвесик, О.В. Яроцька, І.Л. Головинський та ін.] ; за ред. М.А. Хвесика. К.: РВПС України НАН України, 2005. 564 с.
2. Водні ресурси: використання, охорона, відтворення, управління / [А.В. Яцик, Ю.М. Грищенко, Л.А. Волкова, І.А. Пашенюк]. К.: Генеза, 2007. 360 с.
3. Голян В.А. Інвестиційне забезпечення сфери водокористування: інституційне підґрунтя та галузеві особливості / [В.А. Голян, І.І. Андрощук] // Економіст 2013. № 8. С. 36–43.
4. Державне агентство водних ресурсів України // URL: <http://desna-buvr.gov.ua/index.php?page=13>.
5. Доповідь про стан навколишнього середовища Чернігівщини // URL: <http://old.menr.gov.ua/index.php/dopovidi/regionalni>.
6. Економічна оцінка природних ресурсів: основні методологічні підходи / М.А. Хвесик, Н.В. Збагерська; Рівнен. держ. техн. ун-т. Рівне, 2000. 192 с. Бібліогр.: 186 назв. укр.
7. Звіт Міністерства екології та природних ресурсів України // URL: <https://menr.gov.ua/>.
8. Кушнір Н.Б. Сучасний стан та проблеми водогосподарського комплексу України [Текст] / Н.Б. Кушнір, О.О. Шостак // Екологічний менеджмент у загальній системі управління: збірник тез доповідей Одинадцятої щорічної Всеукраїнської наукової конференції, Суми, 20–21 квітня 2011 року / Відп. за вип. О.М. Теліженко. Суми : СумДУ, 2011. Ч. 1. С. 165–168.
9. Наказ Про затвердження Інструкції про порядок розробки та затвердження гранично допустимих скидів (ГДС) речовин у водні об'єкти із зворотними водами № 116 від 15.12.94 р. // URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0313-94>.
10. Хвесик М.А. Економічний механізм регулювання водокористування: проблеми та перспективи удосконалення / [М.А. Хвесик] // Водне господарство України. 2012. № 5. С. 11–16.

Пахога Н. В.

Государственный университет инфраструктуры и технологий

ВОДОХОЗЯЙСТВЕННЫЙ КОМПЛЕКС ЧЕРНИГОВЩИНЫ И ПРОБЛЕМЫ ЕГО РАЗВИТИЯ

Резюме

В статье рассмотрены вопросы, касающиеся основных проблем водохозяйственного комплекса Черниговской области. Рассмотрено техническое состояние водоемов. Водохозяйственный комплекс необходимо беречь и восстанавливать, ведь вода является природным материалом жизни. Проведены исследование общего объема загрязняющих веществ, сбрасываемых в водные объекты, за 2014–2016 годы. Сегодня техническое состояние водоемов в целом и по области определено как удовлетворительное или частично удовлетворительное. Подписав в 2014 году Соглашение об ассоциации, руководство Украины взяло на себя обязательство перейти на технические регламенты и стандарты Европейского Союза в краткосрочной перспективе.

Ключевые слова: водохозяйственный комплекс Черниговщины, бассейновое управление водных ресурсов, водные ресурсы, гидрохимическое качество поверхностной воды.

Pahota N. V.

State University of Infrastructure and Technology

WATER MANAGEMENT COMPLEX OF CHERNIGIVSHYNY AND PROBLEMS OF ITS DEVELOPMENT

Summary

The article deals with the main problems of the water management complex in the Chernihiv region. The technical condition of reservoirs is considered. The aquaculture complex must be preserved and restored, because they are the natural material of life. The research has been conducted on the total volume of pollutants discharged to water bodies for 2014–2016. Today, the technical condition of the reservoirs, in the whole region, is defined as satisfactory or partially satisfactory. By signing the Association Agreement in 2014, the Ukrainian leadership has undertaken to move to the European Union technical regulations and standards in the short term.

Key words: Chernihiv region water management complex, Desnian basin water resources department, water resources, hydrochemical quality of surface water.